

**Иван
Теофилов**

Иван Теофилов е (псевдоним: Иван Свещин) е български поет, преводач, драматург и режисьор, роден 1931 г. в Пловдив. Завършил е ВИГИЗ „Кръстю Сарафов“. Работил е като драматург в драматичните театри в Бургас и Русе и като драматург и режисьор в Централния куклен театър – София. Водещ редактор на популярната библиотека за съвременна световна поезия „Поетичен глобус“ в издателство „Народна култура“, завеждащ отдел „Поезия“ в сп. „Пламък“, основател и редактор на литературното сп. „Сезон“.

В ПРИРОДАТА

Сокоълът. Симетричната му изповед –
в кръгове от светлина и шемет.

Венчална халка на вятъра.

Хрипкав химн
на въздуха и на скалата.

Горе.

А голу –
в промеждутъците на просторния живот –
едва ли някой ще узнае за гръха
на мравката и гетелината,
които са една и съща изповед
и озарена мисъл и трептяща болка,
и знойни кръгове на любовта...

...под слънчевите срутвания и ека
на Необятното, което
е друга тяхна памет. И гуша.

ИНТРОСПЕКТИВЕН ПЕЙЗАЖ

Сияния и линии – викът
на необятното, извикан от очите.
А после театралните проспекти
на хребети, гори, далечини-видения,
блещукания на пътеки-граскотини.
Предисловът
на безлите наброски, след което
нещата с различимото възхождат.
И се проникват в мен безброй шептящи
и волни тържества на разпилян живот
в необясним, безброен порив:
пространства от светливи сватби.
И водопади от кресливи тържества...
Гъмжило от съдби и тонове надежди...
Друг мит – приет от нас неволно,
с олекотени трепети докосва той
беззрижето ни, ала от векове
орнаментира
папирусите ни и илиадите,
и флорентинския ни аг и рай,
и богротото ни настояще:
растения, животни, птици –
рояци рождества,
рояци сватби
в един единен свят...

СВЕТЪТ НА ДОЛИНАТА

И изведнъж светът на долината:
пулсираща и зряща пъстрота
с гръх от зной, с вулкан от пеперуди.
Вълшебен миг след запъхтените зигзаги
на каменистия превел...

И сякаш голу
Един огромен илюзорен мим
от пъстротата се самосъздава,
и въздухът в просторната му греха
раздухва гънки и лъщи с паети.

И... боже, колко клетки засветляват
из зрача на кръвта ми, за които
аз никога и нищо не съм знаел!
Люлея загубите на душата ми
и щедро ги пилея, удивен от
безгрижния им бяг... а те съм аз.
И все така край мен блестят природни
и прелестно менливи интериори,
и дълго, и безбройно разгласяват
владенията на духа. И вече в тях
трепти и по човешки се усмихва
разумна светлина...

Да, същата, която
бях някога с учудване открил
в един откъслек от поема на Хораций.
Той там я назоваваше „мечта
на подсъзнанието“. Пак я виждам.

ПО ПЪТЕКАТА

В часа, когато станат философски
подготвения свят на планината
и зрач като гъждец прошарва светлината –
в облакътениите за размисъл пространства
дочуваш: – Добър вечер!
– Добър вечер! –
отвърщащ на непознатия (познат
у себе си)
човек...

И забелязваш някакво антично,
върховно оживление в природата,
като че ли в момента стари елини
подреждат статуите си и съблюдают
за геометрията на духа...

СТОЛ

Случайно сложен в центъра на двора
лице към планината – засветлява
трептенето на мрежестата сянка.

И аз след толкоз дълго време
съзрях във стола линията на седящ човек.

И аз след толкоз дълго време
помислих за човека, който е измислил
откровеността на формата за сядане.

(Сега, когато по-добре живота оценявам,
пропуснатите стойности все повече
ме поразяват...)

ФРУКТИЕРАТА

Нахлува слънце в стаята и тя
изпъква с ласкава опредметеност:
картини, шкафове, кресла крещат
с все по-настойчива освегоменост
за своето битуващо присъствие.
И изведнъж като светлинен вик
до цъкация на полицата будилник
възтържествува простото изделие
на вехтата, опротивяла фруктиера
от грубо розово стъкло, цъфтяща
от плодове и от олтарен пламък.
И с експресивния си култов жест,
с движението си, насочено навътре,
добива своята битийна сигурност,
освободила се от всякаква принуда
и възцарила се като Сократовия Ерос –
грозен,
но преизпълнен от копнеж за красота...

НА ДЮНИТЕ

Безлюден плаж
 сред облн възвишения от пясък.
 Ронливи фигури от светлина
 в стипцената белота на въздуха –
 вълшебно плуване между скръбта и радостта
 към Невъзможното...
 След туй морето –
 неопитомен обем,
 бучащ и еластичен
 (една от зримите свободни форми
 на разкрасена почит към Безкрайното).

Щастливи преходи на погледа,
 които изведнъж приех
 за своя сигурност.

Дъхът ми ги поглъща, не, лети
 из тайните им входи и изходи –
 и влизам, и излизам, и се виждам
 с безбройни и обичащи очи...

...Светът е отзивчив и всеотдаен,
 когато укротим бърливата си същност.
 И безобидно се преселим
 в него.

ЖИВОТЪТ

Детелина на хаоса.

КАТО ПО АНДРИЧ

Бях седнал на една отдалечена пейка
 в запролетилия се Южен парк
 да попримигам срещу слънцето
 да си отгърна от живота,
 но
 съзрях кълбенце от мушици –
 ажурно просия във въздуха и се изгуби,
 а в погледа ми извистя рояк врабчета,
 вдигна се и разпиля, и ненадейно
 в сведените ми очи запрепкаха
 синджирчета от мравки...

И след всеки миг
 все по и по-обширно
 зовяха сетивата ми тълпи от същества –
 свирукащи
 жужукащи хвърчащи.
 надничащи.

Смут от зорко оживление в главата ми цареше:
 И неусетно се превърлътти в несправедлива
 еретична мисъл: *може би да не живеем,*
а да сме ж и в о т ъ т
в неотменимия му
и
завихрен бяг...

ПОВТОРЕНИЯТА

Четейки Борхес

Когато в свечерената ротонда Цезар,
притиснат до една от трийсетте колони
на кръговата колонада от припрените
ножове на приятелите си, видял и своя
питомец Марк Юни Брут, изстенал хрипкаво
през бликащата кръв: „И ти ли, сине!“ –
акустиката заклеимяващо кънтяла.

И Шекспир с уникалния си слух подхваща моя
заклеимяващ вик. Кеведо също го подхваща.
Изглежда, на съдбата ѝ се нравят повторенията
във всички варианти и през всички времена,
защото ето, подир близо двайсет века
(според мълва от черните антрефилета)
Някой си Хр. Ст. от Исперих, в неустов гърч
след изненадващ удар на кама, като видял
ожесточените очи на своя син, изхлипал
(тези думи трябва да се чуят, не да се четат):
„Ех... момче!“ И грохнал, без да подозира, че
умира заради една известна сцена.

В АТИНСКИЯ МУЗЕЙ

Вървях като в опредметена джунгла,
индиферентен към света на експонатите –
съгстеният им показ ме блокираше.
Но изведнъж се вгледах в уедрена
зеленикава глава от ерозирал бронз –
вживяна, с покъртителна гримаса,
пренапрегната върху масивната
метална стойка. Според надписа ѝ бе
на олимпийски състезател... победен навярно,
с безредни къдрици и издивели от погрома
очи и скули. „Възможно и да е на Лизистрат“
(тълкуваше я надписът). Но на когото и да бе,
една покруса ще е вечно зрима.

ПО ПЪТЯ

Как смело се измъкваме из хрусталаците
на дните си. И ето ни прекрасни –
изваяни от светлина и шевмет.
И думите – разпрегнати – се разотиват.
И срутва се съмнението...
И идва любовта...
(Или пък изпитание на крайности е тя?)
Защото всеки между нас е с две души:
в едната – сгърчената болка,
а в другата – далечината, песента...

Асфалтът вече никои не гнети – лети
с цивилизована съобразеност
и с безутешен вълчи вой
от нечия прескочена житейска пропаст.
И ето ги издайническите видения
на гордата замисленост –
искрящи, зреещи звена в плътта ни.
И да побързаме да ги спасим,
да им измислим въздух, в който да живеят...

Ах, остра реплика е лятото.

И цветна попивателна.

И пирамида от идеи...

МУЗИКАТА

Пейзажът на слуха.

ЗА ПОДХОДА В ПОЕЗИЯТА

И двоят в утринта, разбъбрен с пъстротата
на развълнувания форум на цветята,
гъха ми опва като тетива.

И мигом в насветлените ми сетива
се вписва актът мил, епизодичен
на лъкатушещите переруги
с реториката на езика им оптичен.

Превъзбуден
обследвам причудливите движения
с поверителните информации
на мимолетни трепети и знаци,
осъществяващи контраста от значения.

Старая се все пак да не забравя,
че съзерцавайки света,
той в друга своя част се самосъзерцава
с друг обзор и друга пъстрота.

Съществуваме в различни времена.
Тревата има свое време, камъните също.
Но тоя свят е неразделен в своята същина,
уханието му е всемогъщо.

Така боравя с гуми и неща.

Нещата имат собствен поглед към света.
Нещата се саморазказват.

Поезията е това, което казва.

ПОЕЗИЯТА – ОТДУШНИК И ТЕРАПИЯ

ГЕОРГИ ГРОЗДЕВ: *Кога и как прописахте за първи път?*

ИВАН ТЕОФИЛОВ: Американският писател Джеймс Мериуол казва по повод нещо колкото и сензационно, толкова и верооятно: „Убеден съм, че съм попил цялата информация за човешката природа още преди да се родя, когато ме е носила, мама е разговаряла с баба и прабаба от сутрин до вечер. Започнах да си записвам странни, сякаш чути неща още когато бях осем, деветгодишен...“ Имам чувството, че с мен се е случило нещо подобно. Обичах още в невръстната си възраст да се усамотявам. Игрите с другите деца ме увличаха, но изведнъж, най-внезапно ги напусках и се мушвах в някое ъгълче, в което да не бъда обезпокояван, мечтаех и си фантазирах всевъзможни неща. Близките ме наричаха „романтично дете“. Но този мой „романтизъм“ ставаше от година на година все по-настойчив. Сам започнах да си купувам книги, по-скоро стихосбирки – „Вечната и святата“ и „Сърце човешко“ на Багряна, „Дъга“ на Фурнаджиев, „Пролетен гост“ на Славчо Красински... На дванайсетгодишна възраст, по време на евакуацията в дявовата къща в Пещера, вече имах цяла тетрадка със стихове. Първата ми печатна работа (беше нещо като разказ) излезе в пловдивския ежедневник „Отечествен глас“ през 1948 г., бях седемнайсетгодишен. Но още две години преди това следях редовно излизаните тогава литературни вестници – официоза „Литературен фронт“ и опозиционните „Лост“ и „Стожер“, които бяха алтернативни, освободени и ми допадаха повече. В началните гимназиални години бях написал дори роман под влиянието на новелата „Виктория“ от Кнут Хамсун. В смисъл, че увлеченията ми добиваха реалност, че случващото се с мен беше неизбежно...

Г. Г.: *Как опитомявате гумите и какво е Вашето отношение към тях през различните възрастови периоди от живота Ви?*

И. Т.: Впрочем гумите са всичко, което притежавам, те са мъчително бреме, докато ги упражнявам, и в същото време са неотделима част от моя биологичен ритъм, защото имат вкуса на необикновеното и ме заставят да си съставям свои утопии,

да имам свой възглед към света. Разбира се, това е процес дълъг, последователен, в началото хаотичен, плод на първично, хлапачко въдъхновение, на слухово усвоена ритмичност, на примитивно структуриране на стиха. После неминуемо идва ред на по-обстойното възглеждане, на все по-упоритото търсене на думите, на артистичното им претворяване. Периодите са не един и два, а безкрайно много и с най-различни опити на усвояване. В зависимост от възкателността, от повишеното чувство за професионалност. И за всичко това се изискваше все по-плътното самовъдъбляване и непрестанен интерес, подобен на удивление. Защото поезията е своеобразен опит да се придвижва удивление. Ролан Барт казва, че да се удивляваш, е равносилно да си влюбен. И може би това е формулата за успеха в поезията.

Г. Г.: *Магическото отношение към Околното само приоритет на поезията ли е?*

И. Т.: То е важно за всяко изкуство, но съм убеден, че за поезията е приоритетно. Поне за мен е като жажда, предизвикана като че ли под въздействието на необяснимо магическо основание. Пристрастен съм да преоткривам диалектиката на самотата и съпричастността в смисъла на Албер Камю. Имам чувството, че пиша, сякаш стреснат и очарован от света-загадка. Живея с усета, че сам нося в душата си една загадка, все така неразгадана и нападана от неспокойния ми дух, от тръпчивия и нежен порив на любовта ми към думите, податливи да приемат като краен резултат изцяло меката форма на отпечатаната фикция.

Г. Г.: *Какво съхранява твореца, когато средата е враждебна или апатична към него?*

И. Т.: Съдбата наложи по-голямата част от съзнателния ми живот да премине в тоталната несправедливост, жестокостта и лудостта на тоталитарния режим. Тези, които не са преживели 50-те, пък и 60-те години на миналия век, никога не биха разбрали какво значи унижен човек, човек, лишен от собствен поглед и собствено мислене, с блокирана гражданска съвест, словесен кастрат, патентован сомнамбул, пълна нула, удостоен с високо като звание „Нов човек“. Човек, който съзнаваше положението си в тази гавра и решаваше да се самоизолира, стрикто подбираше маскировката на задължителните компромиси, съставяше си речник за всичко: за работното място, за събранията, за улицата, за магазините, за учрежденията... Това, което аз правех, беше нещо много просто, но имаше определен ефект – изградих си пълен неутралитет, не влизих в лоши отношения

с никого, избягвах интригите, не ламтах за повишения и награди, бях цар на отстъпките и се отдавах страстно на вътрешния си живот. Разбира се, имаше и невралгични моменти, когато творческите ми прояви, особено в театъра, въпреки езоповския си език, предизвикваха медияен шум и възпламеняваха атаките на социалната критика (пиесата ми „Поетът и планината“, постановка на Леон Даниел в Театъра на армията, беше свалена лично от Т. Живков и беше едно от най-скандалните събития през 1964 г.). Бях дори принуден да лекувам нервите си във ВМИ. Но всичко беше въпрос на достойнство и оцеляване...

Г. Г.: *Кога са най-честите предимства, но и недостатъци на календарно младия поет? А на достигалия почетна възраст?*

И. Т.: Предимствата му са не малко, но най-доброто от тях е, че е по-образован, знаещ езици и може свободно да следи развитието на световната литература, както и лесно да си доставя книги. Имам предвид талантилия млад поет, чието притеснение е пък, че трябва да се „конкурира“ с невъобразимо количество пишещи, жужащи неуморно като сезонни насекоми под прожектора на тителството. Радва ме, че младите днес с основание бързат да наваксат онова, което тоталитарният режим беше подложил на унищожение в литературата. А това, което ме безпокои при тях (понеже ме питате), е прекалено много пропиляното време за упражнения в словесни еквилибристики и „шикарности“ от най-различен характер, всичките сиано желани, но в крайна сметка – безполезна, защото те нито ги създават, нито ги утвърждават като поети, а още по-малко придвижват напред. Едва когато един поет изгуби тази първоначална „девятственост“ може да влезе в разумно съжителство с поезията. Защото освен всичко друго чрез поезията си той трябва да се утвърди и като личност, при това като личност, участваща в колектива одисея.

У нас открай време съществува мнение, че поезията се пише на млади години и поетът премине ли 50-те, напълно капитулира. Това е чисто понашенски изработено съображение, лесно предателство, леност. В световната литература има не един и два примера на дълго балансирано и даже още по-амбициозно живеене в поезията. Ето например нобеловият лауреат Хименес в късната си възраст изцяло същностно променя поезията си и става Хименес. Всеки истински творец е дължен да поддържа духа си, да бъде с постоянно будна чувствителност, да изведе на повърхността онова, което таи е дълбоко в душата си, и за постигането на тази цел – да използва език, който слива в едно фикция

и живот, автор и читател. Не че е някакъв своего рода феномен, човек е като всеки човек, с годините го наляга умора, капризничии, чувства се понякога като извън света, но трябва да продължи и използва докрай предобития си професионализъм. Казвам го като братски призив към пишещия събрат.

Простете ми, че малко измествам въпроса, но ми се щеше да споделя това!

Г. Г.: *Кои са вашите учители и образци в поезията?*

И. Т.: Доколкото си спомням, сам съм си бил и ученик, и учител. Всеки поет/писател би следвало да се движи в своя, единствена, неповторима орбита. Ясно да се различава, да има собствено присъствие. А колкото го любимите ми автори и образци, бих с радост изредил поне част от тях: Хьордерлин, Кавафис, Рилке, Хименес, Борхес, Макс Жакоб, Херберт, Цветаева, Бродски, Дебелянов... И да изразя благодарността си за всичко, което ме е впечатлявало при четене у тях, дори само за един запомнен стих...

Г. Г.: *Мислите ли, че семейната Ви среда има значение за обричането Ви в поезията?*

И. Т.: Израснах в не особено поетично обкръжение, в среда на търговци. Притежавахме дъркорезница и склад за дървен строителен материал върху огромна площ с непрекъснат, ужасяващо режещ шум. Единственото ми спасение беше да се скрия между разтоварените трупи или построените пирамиди от избичени дърски, да се потуля така, че никой да не може да ме открие и да се отдам на фантазиите си... А склонността ми към поезия вероятно е предобита от майка ми, чието потекло идва от Прилеп, Македония. Тя имаше невероятно цветист, образен език, който изговаряше някак напевно, даже когато ми се караше, най-язвителният ѝ израз беше „Див елен“. И досега децата ми обичат да си припомнят нейни фрази, възприемайки ги като парадокси или просто като апетитна, ароматна реч.

Г. Г.: *Колко голяма тайна е Човекът?*

И. Т.: О, препращате ме към света на евентуалностите! За това ще си позволя да ви кажа само това, което един будист е казал при подобно запитване на Александър Македонски: „На невъзможен въпрос – невъзможен отговор“.

Г. Г.: *Поезията донесе ли Ви големи разочарования и големи приятелства?*

И. Т.: Поезията за мен винаги е била отдушник и нещо като терапия в условията на цензура и автоцензура, за да изразя, макар и насаме, личния си опит и преживявания, да ги направя

сходни на моите личностни и идейни антени. Защото имах нужда да кажа неща на друг език – повече или по-малко кодиран, идиоматичен – самият език на поезията. Не знам кой ме е карал при наложения съветски модел на сервилно стихоплетство, на безпаметна соцграфомания да го правя, освен самата поезия. Не знам също дали са били точно разочарования или по-скоро нормални човешки обиди нападките на соцкритиците към няколкото мои тогава допуснати стихосбирки, в края на краищата човек не е от желязо. А когато през 80-те години режимът почна да се пропуква и в сферите на изкуството започна видимо отпускане, когато няколкото низвергнати поети бяхме приети в СБП и дори аз получих поста зав. отдел „Поезия“ на сп. „Пламък“, когато се опитах, въпреки догматичното си обкръжение, да лансирам млади поети със сериозна лична култура и съвременен мислене и в същото време да се съюзя с тях, се сдобих наистина с прекрасни приятели, независимо от разликата във възрастите. Тези приятелства продължават и днес.

Г. Г.: *Какво е мнението Ви за днешните читатели и техния вкус? За кои читатели пишете и бихте искали да имате?*

И. Т.: Сега, когато държавата се реструктурира, когато се налага да преминем от тоталитарно към демократично общество, логично е да ни обхване нездравословен хаос, да ни залее блудкаш от страсти, пресата и телевизията безогледно да лансират „атракциите“ на един изкривен, пародиен елит, чалгата да надделее... в безпардонно, неустово, уродливо разбиране за свобода и демокрация.

В такава обстановка и хаотичният книжен пазар, и масовата читателска публика са на едно и също равнище. Да не говорим за откровено нечетящото множество... Но има читател и читател, както и писател, и писател. Познавам и читатели, притежаващи висока култура и аналитичен дар. Лично аз бих предпочел читатели съмишленици, с които при евентуална среща бих могъл свободно да общувам.